«Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ»

π. Γεώργιος Μεταλληνός

Σεβασμιώτατε, σεβαστοί πατέρες, κ. πρόεδρε του δημοτικού συμβουλίου κ. πρέσβη, κύριοι καθηγητές, κύριε πρόεδρε, αγαπητοί φίλοι. Θα ήθελα ν' αρχίσω ρεαλιστικά μ' ένα ρεαλισμό επιβαλλόμενο από την σοβαρότητα του θέματος για το οποίο ομιλούμε. Η πρώτη γνωριμία με την σχεδιαζόμενη ακόμη Ενωμένη Ευρώπη, την παλαιά ΕΟΚ της δικής μου γενιάς, ήταν δυστυχώς ανώμαλη. Το 1959 ως ελέχθη άρχισαν οι πρώτες διεργασίες για την ένταξη της Ελλάδος σ' αυτό το χώρο και από τότε άρχισαν, ο τότε πρωθυπουργός και ο τότε υπουργός Παιδείας, αιωνία τους η μνήμη, να λέγουν συνεχώς ότι τώρα πια δεν χρειαζόμεθα παπάδες ή θεολόγους αλλά χρειαζόμαστε μηχανικούς και γεωπόνους. Καταλαβαίνετε λοιπόν γιατί έγινε το 1962 ο μακρός και ένδοξος θα έλεγα αγώνας των φοιτητών της Θεολογικής Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Κλείσαμε τα πανεπιστήμια για επτά μήνες και διακινδυνέψαμε τα πάντα και κυρίως το πτυχίο μας. Η εμπειρία αυτή με τους σχεδιασμούς των δικών μας για την ΕΕ οδήγησε τη συνείδησή μου σε κάποιες αξιωματικές αρχές που είναι και σταθερές στην περαιτέρω πορεία μου.

Η πρώτη αρχή είναι ότι δεν είναι πρόβλημα η Ευρώπη, όπως δεν είναι πρόβλημα οποιοσδήποτε αναπροσανατολισμός της εθνικής μας ζωής σ' οποιοδήποτε ευρύτερο χώρο μέσα σ' όλη την ιστορική μας διαχρονία. Το πρόβλημα είναι η δική μας παρουσία μέσα στην Ευρώπη.

Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι είκοσι χρόνια τώρα που με τη χάρη του Θεού, μαζί με πολλούς άλλους γράφω για το θέμα της ΕΕ, δεν παραλείπω να τονίζω ότι πρωτίστως το πρόβλημα της Ευρώπης δεν είναι πολιτικό και οικονομικό αλλά είναι πολιτισμικό και πνευματικό.

Μέσα σ' αυτή την Ευρώπη στην οποία βεβαίως ανήκουμε εμείς προτού οι Ευρωπαίοι συνειδητοποιήσουν τι εστίν Ευρώπη και δεν το λέγω εγωιστικά αλλά ιστορικά, μέσα σ' αυτή την Ευρώπη κρίνεται η ταυτότητά μας, αλλά συγχρόνως κρίνεται και η ιστορική συνέχεια ή ασυνέχειά μας. Σ' αυτό το σημείο διαπράττεται ένας προκλητικός βιασμός των συνειδήσεων εκ μέρους των ασυμβιβάστων ευρωπαϊστών της εποχής μας. Κυριαρχεί στην συνείδησή τους, άκριτα, αθεμελίωτα, ανιστόρητα, η κοραϊκή αρχή της μετακενώσεως, ότι δήθεν δια της ενώσεως με την Ευρώπη, έχει λεχθεί από πολύ υψηλά και επίσημα χείλη, επιστρέφει στην Ευρώπη η Ελλάδα, η οποία είχε εξοριστεί, λόγω των ιστορικών περιπετειών μας. Ουδέν αναληθέστερον τούτου, όπως διαπιστώνεται από την ίδια την επιστημονική έρευνα. Η αλήθεια είναι ότι σε πολλά σημεία η Ευρώπη πολιτισμικά διαφέρει διαμετρικά από τον πολιτισμό της καθ'

ημάς Ανατολής. Η ουσία του πολιτισμού της μετακαρλομάγνειας Ευρώπης δεν είναι ταυτισμένη με τον πολιτισμό της ίδιας της Ευρώπης πριν από την εκφράγκευσή της. Ζητώ συγγνώμη διότι πολλές φορές σε όσα έχω γράψει επανέρχομαι σ' αυτά τα θέματα και αναγκαστικά αφού με καλέσατε να μιλήσω γι' αυτό το θέμα και ευχαριστώ κ. πρόεδρε κάποια σημεία θα σας είναι ήδη γνωστά. Η σημασία νομίζω ότι σήμερα έγκειται στο ότι δεν καλούμεθα να πρωτοτυπήσουμε σε διατυπώσεις αλλά καλούμεθα να θίξουμε το ουσιαστικό πρόβλημα του θέματος με το οποίο ασχολούμεθα.

Μία αυταπάτη η οποία κυριαρχεί στις συνειδήσεις των διανοουμένων των λογίων είναι η εξής: μιλούμε για Ευρώπη, ποια είναι αυτή η Ευρώπη σήμερα; Πνευματικά πολιτισμικά είναι η Ευρώπη του Καρλομάγνου, του Ναπολέοντα, του Χίτλερ και του Μουσολίνι ή του Φράνκο; Είναι η Ευρώπη του ποιητή Νοβάλις, η Ευρώπη του Πάπα; Η Ευρώπη του κ. Ντελόρ, η Ευρώπη του κ. Σρέντερ; Ποια είναι λοιπόν αυτή η Ευρώπη για την οποία μιλούμε; Άρα το λέγω ευθύς, συνείδησή μου είναι ότι δεν έχουμε μια ενιαία Ευρώπη για την οποία μπορούμε να καταθέσουμε την άποψή μας. Η Ευρώπη, ο πολιτισμός της Ευρώπης, είναι προϊόν μακράς διαδικασίας και μιας ταραχώδους διαχρονικής διαλεκτικής που έχει συμβεί στους κόλπους της. Θεωρητικά η Ευρώπη υπήρξε σύνθεση του ελληνορωμαϊκού και του ιουδαιοχριστιανικού πνεύματος. Αυτό είναι αλήθεια αλλά για τους πρώτους αιώνες η διαμόρφωση αυτή της Ευρώπης με βάση αυτά τα ουσιαστικά ρεύματα και πνεύματα κορυφώνεται το 330 μ.Χ με την εμφάνιση της Ν. Ρώμης όπου αρχίζει η χριστιανική Ευρώπη με τον εκχριστιανισμό, σ' όποιο σημείο έφθασε, της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Με την ανάδυση στον ιστορικό χρόνο της Νέας Ρώμης και ενός νέου κυριολεκτικά μεγέθους της αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης, ή της Ρωμανίας. πνευματικός πατέρας της αρχαίας Ευρώπης υπήρξε ο Απόστολος Παύλος, που άρχισε τον εκχριστιανισμό της Ευρώπης το 51 μ.Χ σ' αυτόν εδώ τον τόπο. Έκτοτε διαγράφεται μία πορεία που μπορεί να χαρακτηρισθεί με το γνωστό ex Oriente lux. Το φως εις την Ευρώπη εισδύει προερχόμενο πάντοτε από την Ανατολή. Μεγάλα πνεύματα, εκκλησιαστικά πνεύματα, μη ξεχνάμε ότι για πολλούς αιώνες το παιχνίδι του πολιτισμού παίζεται στο χώρο της Εκκλησίας, δεν θα πω απλώς της θρησκείας, μεγάλα πνεύματα, φωτίζουν συνεχώς την Ευρώπη. Αρχίζοντας από τον Άγιο Ειρηναίο, τον Έλληνα Μικρασιάτη, επίσκοπο Λουγδούνου (Λυών), ο οποίος είναι ένας από τους φωτιστές της. Εν συνεχεία ο Μ. Αθανάσιος στέλνεται εξόριστος στη Ρώμη και στα Τρέβειρα στη Τρύλ την γενέτειρα του Μαρξ και μεταφέρει το μοναστικό πνεύμα της ανατολής όπως ξεπήδησε από τον Μ. Αντώνιο και τον Άγιο Παχώμιο. Εν συνεχεία ο Άγιος Κασσιανός διάκονος επί πολλά έτη του Ιερού Χρυσοστόμου, εμβολιάζει την Ευρώπη με το πνεύμα της Ελληνορθόδοξης Ανατολής. Σ' αυτούς προστίθενται δύο ελληνομαθείς δυτικοί, μόνο

γεωγραφικά δυτικοί, οι Άγιοι Αμβρόσιος και Ιερώνυμος και φθάνουμε μέχρι τους Αγίους Μεθόδιο και Κύριλλο, τους Έλληνες Θεσσαλονικείς Αγίους, οι οποίοι είναι οι φωτιστές των Σλαύων της Κεντρικής Ευρώπης και αναπτύσσουν το πνευματικό τους έργο στα όρια και της σημερινής Ευρώπης.

Αναστολή και κίνηση προς οπισθοδρόμηση υπήρξε η εξάπλωση των βαρβαρικών φύλων από τον 4ο αιώνα. Αλλά ακόμη φοβερότερη ήταν η εκφράγκευση, ο εκγερμανισμός της Ευρώπης από τον 5ο και 6ο αιώνα και εξής. Έχουμε έτσι μία μακρόσυρτη νόθευση του Ελληνορθοδόξου πολιτισμού, μέσω του εκγερμανισμού της εκκλησίας, του πατριαρχείου της Δύσεως. Ο πρώτος γερμανός πατριάρχης επιβαλλόμενος από τους Φραγκογερμανούς είναι ο Κλήμης ο 2ος το 1046. Λίγα χρόνια μετά συντελείται το οριστικό σχίσμα, το μεγάλο σχίσμα Ανατολής και Δύσης το 1054. Αυτές οι θεολογικές εξελίξεις διαπλέκονται κυριολεκτικά με τις πνευματικές εξελίξεις στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης. Επειδή εμείς αυτά δεν τα διδασκόμεθα στα Πανεπιστήμια, στα τελευταία σαράντα χρόνια άρχισαν να διδάσκονται στις Θεολογικές μας σχολές με τον ερχομό στην Ελλάδα του π Ιωάννη Ρωμανίδη και πρέπει χάριν ευγνωμοσύνης να το ομολογήσουμε. Έκτοτε πολλοί από μας μελετήσαμε τα πράγματα περισσότερο. Οι δυτικοί είναι ειλικρινείς και αυτό είναι ένα μεγάλο προσόν των Ευρωπαίων εταίρων μας. Λένε τα πράγματα με τ' όνομά τους. Εμείς μυωπάζουμε, δεν θέλουμε ν' αντιμετωπίσουμε την αλήθεια, για να μην δυσαρεστήσουμε τους ευρωπαίους και αποβαίνουμε ευρωπαϊκότεροι των ευρωπαίων. Για να μην σας ταλαιπωρώ υπάρχει διδακτορική διατριβή που συμπεριλαμβάνει όλους τους σχετικούς προβληματισμούς, ενός James Russell, του 1994. Στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης είναι τυπωμένο το βιβλίο, «Ο εκγερμανισμός του πρωίμου μεσαιωνικού χριστιανισμού». Είναι στην εποχή του Καρλομάγνου 8ος –9ος αιώνας. Μεταφράζω: «Μία κοινωνιολογική και ιστορική προσέγγιση του θρησκευτικού μετασχηματισμού». Σ' αυτό το βιβλίο, το οποίο κυκλοφορεί και στην πατρίδα μας και πρέπει να μεταφρασθεί, έχω σκοπό να συνεργαστώ με κάποιους άλλους για να το μεταφράσουμε, βλέπει κανείς αυτές τις μεταμορφώσεις, πραγματικά τους μετασχηματισμούς που επήλθαν με τον εκγερμανισμό ή εκφραγκισμό της Ευρώπης. Συντελείται μία διαφοροποίηση, αλλοτρίωση κυριολεκτικά, η διαφοροποίηση έχει σχέση με την ανατολή , την αρχαία ανατολή και η αλλοίωση της πίστεως, εφ' όσον στην πίστη μπλέκεται το παιχνίδι του πολιτισμού, είναι αλλοίωση συγχρόνως και πολιτική και κοινωνική. Επιγραμματικά τι συντελείται; Έχουμε μία παράδοση μέσα στην οποία αναπτύσσεται η Ευρώπη από τον 1ο ως τον 8ο, 9ο αιώνα. Η παράδοση αυτή όπως όλοι οι βυζαντινολόγοι και μεσαιωνολόγοι αποδέχονται είναι τα τρία πόδια, το έχω πει πολλές φορές, στα οποία στηρίζεται η Ευρώπη και ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός. Είναι ο ρωμαϊκός κρατικός φορέας, που εκχριστιανίζεται

προοδευτικά στο βαθμό που η οποιαδήποτε πολιτεία μπορεί να εκχριστιανισθεί, είναι ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική γλώσσα, δεν παύει να είναι κυρίαρχος η ελληνική γλώσσα, παρά την επικράτηση από τον 4ο αιώνα και της λατινικής και τρίτον είναι ο χριστιανισμός ως ορθοδοξία και διατηρείται ως ορθοδοξία, ως δυνατότητα δηλαδή θεώσεως του ανθρώπου, αυτή είναι η ορθοδοξία και όχι μια ιδεολογία, δια των αγίων Πατέρων. Τι συντελείται με την διαφοροποίηση; Πρώτον χάνεται στην Δύση ο Θεός, με την θρησκειοποίηση της πίστεως. Συνιστώ το βιβλίο του καθηγητή Χρίστου Γιανναρά Ορθοδοξία και Δύση διότι έχει ένα υπέροχο πραγματικά κεφάλαιο για την θρησκειοποίηση της πίστεως στην Ευρώπη, στο πλαίσιο της διαμορφώσεως της Ευρώπης. Παρατηρεί κάτι ο κ. Γιανναράς, κάτι που το προσυπογράφω και από τις δικές μου έρευνες, τις ιστορικές φυσικά, λέει: «στην περίπτωση των καινοτομιών τις Δυτικής Εκκλησίας, δεν πρόκειται απλώς για μία καινούργια αίρεση του χριστιανισμού, δεν είναι καν αίρεση, αλλά για ριζική αλλοτρίωση του ίδιου του πυρήνα της εκκλησιαστικής αλήθειας. Για ένα διαφορετικό χριστιανισμό στους αντίποδες του ευαγγελικού τρόπου ζωής και σωτηρίας του ανθρώπου». Γι αυτό ο Άγιος Κοσμάς λέγει μην ψάχνεται να βρείτε αντίχριστο, ο ένας κάθεται πάνω στο κεφάλι μας, ήταν ο σουλτάνος και ο άλλος είναι ο πάπας της Ρώμης, όχι ως πρόσωπο ως θεσμός. Είναι το αναποδογύρισμα, η αλλαγή τελείως του χριστιανισμού. Τώρα πώς θα σε καταλάβει εκείνος ο οποίος ομνύει στο όνομα αυτών των προσώπων και αυτών των πραγμάτων; Είναι θέμα αδυναμίας κατανοήσεως των πραγμάτων. Επίσης ο Ντοστογιέφσκι λέει τα ίδια. Ο μακαρίτης ο Παναγιώτης Νέλλας γνωστός στους μεγαλύτερους ένας πολύ καλός θεολόγος θα σημειώσει ότι το πρόβλημα της Ευρώπης είναι μόνιμα ο Θεός. Από τον μεσαιωνικό Θεό φεουδάρχη, την προβολή δηλαδή του γερμανικού αυτοκράτορα στο χώρο της θεότητας, απ' αυτό βγαίνει η αρχή της ικανοποιήσεως, ρίχνεις το γάντι, το ιπποτικό δίκαιο και ζητάς ικανοποίηση. Το φεουδαρχικό ρατσιστικό δίκαιο του δυτικού κόσμου, προβάλλεται στο χώρο του Θεού και επομένως ο Θεός ζητεί ικανοποίηση και γι' αυτό σταυρώνεται ο Χριστός για να πάρει την ικανοποίηση του για την αμαρτία του ανθρώπου που είναι νομικά, νομικισμός δικανισμός, προσβολή εναντίον του Θεού. Αυτό το πνεύμα κυριαρχεί μέχρι σήμερα. Και φαίνεται ιδιαιτέρως στην τέχνη, στις ταινίες του σουηδού σκηνοθέτη Μπέργκμαν.

Από τον μεσαιωνικό λοιπόν Θεό φεουδάρχη, τον τύραννο πηγαίνουμε μέσω του δεϊσμού στον σημερινό θάνατο του Θεού, της διακοπής δηλ. κάθε σχέσεως του Θεού με την ιστορική πραγματικότητα. Μαζί με τον θάνατο του Θεού χάνεται και η ελπίδα του ανθρώπου. Το πρόβλημα της Ευρώπης είναι η ελπίδα. Καταλήγουμε σ' ένα επικουρισμό, ο Μάρξ έγραψε διατριβή για τον Επίκουρο, φάγομεν πίομεν αύριο γαρ αποθνήσκομεν. Με την απώλεια διακρίσεως ουσίας ενεργείας του Θεού ο

λόγος είναι για κτιστή χάρη είναι ίσως μετά τα παπικά δόγματα η ουσιαστικότερη διαφορά μας, όχι ημών, των αγίων μας με τους δυτικούς, με τον χώρο του Βατικανού. Τι θα πει κτιστή χάρις. Αλλοιώνουμε την ουσία του Θεού, τον άκτιστο. Η άκτιστη φύση έχει και άκτιστη χάρη και ούτω καθ' εξής. Χάνεται η εκκλησία μέσα στον παπικό θεσμό κατ' αρχήν. Το παγκόσμιο πρωτείο εξουσίας, το αλάθητο του πάπα, που αρχίζει να ισχύει από την εποχή του Ακινάτη και θεσμοθετείται το 19ο αιώνα, η βασιλική ιδιότητα του πάπα. Ο πάπας βικάριος αντιπρόσωπος του Χριστού στη Γη και κατά συνέπεια ο Χριστός αντιπρόσωπος του πάπα στον ουρανό. Από τον Αυγουστίνο με το credo und ideligam είναι εισαγωγή της νοησιαρχίας στο χώρο της θεολογίας και όχι μία θεολογία που προέρχεται από την αγιοπνευματική εμπειρία, από την άσκηση από τον πνευματικό αγώνα του ανθρώπου. Λοιπόν η νοησιαρχία, credo und ideligam, πιστεύω δηλαδή παραδέχομαι ως αρχική βάση και προϋπόθεση για να μπορέσω να κατανοήσω μετά. Φτάσαμε στο cognito ergo sum του Καρτεσίου που είναι η απολυτοποίηση της νοησιαρχίας της raison της razio του ανθρώπινου λόγου. Αυτή η razio γέννησε την γαλλική επανάσταση την μητέρα των νεοτέρων εξελίξεων σ' αυτό το χώρο και η οποία γαλλική επανάσταση στηρίχθηκε στο θεσμό, τον πρώτο διδάξαντα στο θεσμό της ιεράς εξετάσεως όπως ο π. Ράντοβιτς, ο μητροπολίτης Μαυροβουνίου έχει σ' ένα βιβλίο του σημειώσει. Η ιερά εξέταση είναι η πρώτη διδάξασα όλους τους ολοκληρωτισμούς μέχρι τον σταλινισμό που φαίνονται εδώ δίπλα στο Κόσσοβο. Ο προτεσταντισμός υπήρξε επιδείνωση όχι βελτίωση, διότι από τον προσωπικό πάπα πηγαίνουμε στο χάρτινο. Αν μιλήσετε με όλους τους αιρετικούς που κατακλύζουν τον τόπο μας, ως τους Μάρτυρες του Ιεχωβά, φαίνεται αυτή η απολυτότητα του κειμένου. Για μας προτεραιότητα δεν έχει η Γραφή αλλά έχει ο Άγιος ο δεχόμενος δηλαδή την χάρι, ο δεχόμενος την αποκάλυψη, ο προφήτης ή ο απόστολος και όχι το κείμενο. χάνεται λοιπόν στον προτεσταντισμό, οδεύεται περαιτέρω ο χριστιανισμός, με βάση βέβαια τον παπισμό, οπότε φτάνουμε στους πολλούς πάπες. Κάθε προτεστάντης είναι κριτής των πραγμάτων με την ψευδαίσθηση ότι είναι ο φορεύς της χάριτος του Θεού και επομένως μπορεί να αποφασίζει. Χάνεται μετά η κοινωνία.

Το δόγμα του ιερού Αυγουστίνου περί predestinazio, περί προορισμού, είναι από τα βασικότερα φιλοσοφικομεταφυσικά του παράγωγα και με την καθιέρωση του ιερού Αυγουστίνου, δεν φταίει ο ιερός Αυγουστίνος, των Φράγκων ως του κατ' εξοχήν πατρός της εκκλησίας, διότι έγραψε και πολλά, ήταν μεγαλοφυής που δεν μπορούσε όμως να μάθει ελληνικά για να κοινωνήσει με τους ανατολικούς πατέρες όπως ο Αμβρόσιος και ο Ιερώνυμος. Έτσι λοιπόν με τον Αυγουστίνο καθιερώνεται η έννοια του προορισμού. Οπότε τα πάντα ανάγονται στο Θεό, μία μόνιμη θεοδικία. Αυτός που φταίει για ότι γίνεται μέσα στην Ιστορία είναι ο Θεός και όχι ο άνθρωπος. Διότι αυτός δημιουργεί

τυράννους για να βασιλεύουν και να κυβερνούν εκ φύσεως και δημιουργεί πάλι εκ φύσεως δούλους (subjects – sujets), τους υποτεταγμένους που είναι δια βίου υποχρεωμένοι να είναι δούλοι και υποτεταγμένοι. Χάνεται λοιπόν η ανθρώπινη κοινωνία με την εξέλιξη από την ρατσιστική φραγκική φεδουαρχία, μέσω του καπιταλισμού ή του αστισμού ή στα νεώτερα σοσιαλιστικά παράγωγα αυτής της διαλεκτικής διαδικασίας. Σημείωση: τα πάντα στην Ευρώπη γίνονται δυστυχώς διαλεκτικά – συγκρουσιακά. Δηλαδή δεν έχουμε φυσική εξέλιξη, αλλά έχουμε πάντα αρνητική αναφορά για να χρησιμοποιήσω τον Αριστοτέλη, προς τι, είναι εν αναφορά προς κάτι άλλο και εν αντιθέσει προς αυτό παράγεται κάτι νεώτερο που θέλει να καταλύσει το προηγούμενο. Δεν έχουμε λοιπόν αρμονική εξέλιξη και συνέχεια. Χάνεται ο άνθρωπος. Ο π. Ιουστίνος Πόποβιτς έχει γράψει τα εξής: Ιδού εις τι μεταβάλλεται και τελικώς μετεβλήθη από την Αναγέννηση έως σήμερον η Ευρώπη. Εις εργαστήριον ρομπότ. Το ρομπότ είναι ο αθλιότερος τύπος ανθρώπου. Όστις έχει οφθαλμούς δια να βλέπει ας ιδεί. Δεν υπήρξε επί του πλανήτου τούτου αθλιότερος, ασχημότερος και απανθρωπότερος άνθρωπος από το ευρωπαϊκό ρομπότ. Άνθρωπος χωρίς Θεό και χωρίς ψυχή. Αφού εφόνευσε τον Θεό και την ψυχή μέσα του, ο τύπος του ευρωπαίου ανθρώπου από τίνων είδη δεκαετιών, βαθμηδόν αυτοκτονεί. Διότι η αυτοκτονία είναι ο αναπόφευκτος ακόλουθος της Θεοκτονίας. Δεν έχω το χρόνο να αναφερθώ αλλά αντιθετικά κατανοείται εις τον ελληνορθόδοξο πολιτισμό.

Θέλω να προλάβω μία ένσταση. Δεν σημαίνει ότι εδώ είναι το άσπρο, εκεί είναι το μαύρο, ότι εδώ είναι το καλό, εκεί το κακό. Η διαφορά είναι η εξής: ότι στην Δύση από ένα σημείο και μετά όλες οι παρεκκλίσεις, όλες οι πτώσεις του ανθρώπου, θεσμοθετούνται, γίνονται δόγματα πίστεως και αποκτούν σωτηριολογικό χαρακτήρα. Μην ξεχνάμε ως τον 19ο αιώνα και ίσως μέχρι σήμερα για κάποιους, κυριαρχεί ο χώρος της θρησκείας. Στην Ανατολή οι παρεκκλίσεις οι οποιεσδήποτε μένουν παρεκκλίσεις. Ως αμαρτία δηλαδή αντιμετωπίζονται και όχι ως δόγματα πίστεως. Η Ανατολή λοιπόν δια των Αγίων Πατέρων και της σχέσεως με την πνευματική ζωή της εκκλησίας δημιουργεί, ζει μάλλον σ' ένα κλίμα που χαρακτηρίζεται από την ζήτηση της χάρις από τον ζήτηση του ακτίστου την ανταπόκριση στο θαύμα. Θαύμα είναι η συνείδηση της παρουσίας του Θεού μέσα στην Ιστορία ακόμη και κει που μπορεί να έχουμε παραπλανητικά θαύματα, αλλά και κει ο λαός τι ζητεί; Την χάρη το άκτιστο. Δεν εξετάζει επιστημονικά αν είναι θαύμα ή δεν είναι θαύμα. Η θεοκεντρικότητα. Για σκεφτείτε τι λέμε συνεχώς στην καθημερινή ζωή. Έχει ο Θεός. Πού ακούγεται με βεβαιότητα αυτό που ο ορθόδοξος όλων των ορθοδόξων περιοχών της γης έχει μάθει να λέει. Είναι η απόλυτη θεοκεντρικότητα που αρχίζει βέβαια από την αρχαία Ελλάδα. Και από αυτήν πηγάζει ανάλογη νοηματοδότηση της ζωής και των ανθρωπίνων. Η

αξία ή η απαξία του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από την σχέση του με τον Θεό. Ο άνθρωπος είναι ένθους, αρχαίος ελληνικός λόγος. Ο ενθουσιασμός, είναι ένθεος, έχει το Θεό μέσα του. Αντίθετα ο άνθρωπος ο οποίος δεν είναι όντως άνθρωπος που θάλεγε ο Μένανδρος, είναι ο θεομπαίκτης ο αθεόφοβος, δεν έχει φόβο Θεού. Είναι αυτός που δεν έχει Θεό μέσα του. βλέπετε πως προσδιορίζουμε τα πράγματα. Επειδή έχω ζήσει πολλά χρόνια και ζω συνεχώς τη Δύση, αυτό το τυπικό που λέμε , Δόξα σοι ο Θεός, αυτό όταν το λέει ο δυτικός άνθρωπος μπορεί να το πει φραστικά αλλά χαμογελά. Ο ανατολικός άνθρωπος ο Ρωμιός, ο ορθόδοξος, αυτό το πράγμα το πιστεύει και μπορώ να το αναπτύξω.

Η κοινωνία της καρδιάς, η καθαρή η καλή καρδιά, η φιλική καρδιά, σηκώνω το ποτήρι, έλα παιδιά καλή καρδιά. Γιατί για να δημιουργήσω κοινωνία, χρειάζεται καθαρή καρδιά. Μεγάλο Σάββατο θα πάμε στην Ανάσταση. Δως υμίν θα ψάλλουμε την Ανάστασίν σου Χριστέ Σωτήρ, εν καθαρά καρδία Σε δοξάζειν. Καθαρθώμεν τας αισθήσεις. Λοιπόν η εμπειρία μου στην Γερμανία με έπεισε στα 6,5 συναπτά χρόνια που σπούδαζα εκεί, είχα άμεση επαφή, γιατί από το 3ο έτος εισήλθα και στην ιεροσύνη και επομένως γνώρισα τα σπίτια, τα γνώριζα καλλίτερα από τους διπλωμάτες, που ποτέ ίσως δεν μπήκαν σ' ένα σπίτι εργάτη. Εγώ ήμουν κάθε μέρα λοιπόν από το Πανεπιστήμιο στη Εκκλησία, στο σπίτι το εργάτη. Και κει έζησα αυτή την διάσταση την πολιτισμική. Ποτέ δεν υπήρχε συμφωνία, μπορεί να είχαν επιφανειακά σχέσεις στο εργοστάσιο, να πιουν μια μπύρα. Ποτέ ο έλληνας δεν συμβιβάστηκε με το γερμανικό, που ζητούσε ένα τσιγάρο στο εργοστάσιο, έμενε χωρίς τσιγάρα και έδινε ένα νόμισμα για να πληρώσει το τσιγάρο. Αυτά τα πράγματα δεν μπόρεσε να τα ζήσει ο έλληνας, να τα συνειδητοποιήσει ο έλληνας. Να τα κάμει δική του συνείδηση. Πολλά λοιπόν μου απεδείκνυαν κυρίως οι μικτοί γάμοι. Οι μικτοί γάμοι ουδέποτε επέτυχαν, παρά μόνο στην περίπτωση που η σύζυγος ήταν έλληνας και έγινε αμερικάνος, άγγλος, γερμανός. Η σύζυγος παραμένει πάντα αυτό που είναι. Είναι η δύναμη της γυναίκας ως φορέα του πολιτισμού.

Εν πάση περιπτώσει, αυτές οι πραγματικότητες με έκαναν να καταλάβω ότι υπάρχουν κάποιες διαμορφωμένες ήδη διαφορές τις οποίες πρέπει να προσπαθήσουμε να ξεπεράσουμε, να υπερβούμε. Το πρόβλημα είναι πως θα υπερβαθούν. Η θέληση υπάρχει. Το πώς είναι το πρόβλημα. Η διαφορά μας δε αυτή πολιτισμικά από την Ευρώπη και κατ' επέκτασιν της νέας τάξης πραγμάτων και της νέας εποχής που είναι προέκταση και δημιούργημα της Ευρώπης κατ' ουσίαν, η διαφορά αυτή τονίζεται από τους ίδιους τους Ευρωπαίους. Εδώ ισχύει αυτό που έλεγα πριν, ότι υπάρχουν διαφορετικές τάσεις. Όταν το '81 εισήλθαμε πανηγυρικά στην Ενωμένη Ευρώπη, είναι ένα επίτευγμα μεγάλο, η Le Monde, η γνωστή παγκοσμίως γαλλική εφημερίδα, με πηχυαία γράμματα μας υπεδέχθη και έλεγε: η χώρα της φιλοκαλίας εισέρχεται στην Ευρώπη. Φιλοκαλία είναι η

πεμπτουσία της ελληνορθόδοξης παραδόσεως του ησυχασμού. Δεν ξέρω αν το έλεγαν σκωπτικά ή με ειλικρίνεια. Πιστεύω στην ειλικρίνειά τους. Πριν από μερικά χρόνια όμως εμφανίζεται μία άλλη Ευρώπη. Παρά τις διακηρύξεις τις επίσημες, Άμστερνταμ κ.λ.π τις οποίες υπαινίχθη ο Μακαριότατος, το μουσείο της Ευρώπης, οι ιδρυτές και οργανωτές αυτού του μουσείου όπου δεν χωράει σ' αυτό το μουσείο της μετακαρλομάγνειας Ευρώπης, ούτε ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός ούτε ο ορθόδοξος πολιτισμός. Είναι οι θέσεις του Χάντιγκτον επαναλαμβανόμενες ενδωευρωπαϊκά. Ξέρεται έχει δίκιο ο Κώστας Ζουράρις. Εμείς ως ευρωλιγούρηδες, πραγματικά είναι ο καλλίτερος όρος, μπήκε και στο λεξικό Μπαμπινιώτη εμείς ως ευρωλιγούρηδες, αμέσως πάθαμε λιποθυμία. Διότι δεν μας αναγνωρίζουν ότι ανήκουμε. Διότι η κορυφή, το υψηλότερο επίπεδο που έχει εξευρωπαϊσθεί, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν αισθάνεται ποια ρωμαίικο. Αισθάνεται ευρωπαϊκό. Και επομένως σου λέει δικοί σας είμαστε. Ναι αλλά εμείς οι άλλοι τι κάνουμε; Το ευρύ στρώμα των λαών μας, όχι μόνο του ελληνικού λαού, όλων των ορθοδόξων, τι γίνεται με μας τους άλλους; Που βλέπουμε που ζούμε στη ζωή μας αυτές τις ουσιαστικές διαφορές, που πρέπει να υπερβαθούν, να γεφυρωθούν και αναζητούμε το πώς θα γίνει αυτή η γεφύρωση; Ο μακαρίτης ο Αθηναγόρας ο πατριάρχης έλεγε ότι επειδή φθάσαμε στον οικουμενικό διάλογο σε αδυναμία, έλεγε θα έχουμε το ίδιο τραπέζι και ο καθένας θα τρώει τη δική του σούπα. Τόσο απλά. Αλλά δεν θα συντρώγουμε. Δεν θάναι το συμπόσιο. Καταλαβαίνεται λοιπόν τι γίνεται. Αυτό που συμπερασματικά συνάγω για μια μεγάλη μερίδα της Ευρώπης, όχι για όλους τους Ευρωπαίους, διότι υπάρχει πολλή νοσταλγία της ορθοδοξίας και υπάρχει πολλή αγάπη προς την Ορθοδοξία. Το πρόβλημα δεν είναι η ελληνικότητα η οποία εύκολα κακοποιείται μέσα στην ευρωπαϊκή φιλοσοφία. Υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία για το ποια σχέση έχει η Αναγέννηση με την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Είναι κάτι εντελώς το διαφορετικό και κακοποιείται η ελληνικότητα μέσα στον διαφωτισμό. Πριν από 2-3 χρόνια καθηγητής της Οξφόρδης έλεγε ότι δεχόμεθα τη Ελλάδα ευχαρίστως γιατί μας δίνει τον τέλειο τύπο καπιταλισμού, έτσι ερμηνεύεται ο Περικλής και ο χρυσούς αιών, καθώς και τον τέλειο τύπο ομοφυλοφιλίας. Οξφορδιανός ήταν ο άνθρωπος έτσι μπορούσε να μιλήσει. Λυπούμε μόνο που είμαι παπάς και δεν μπορώ να πω κάτι άλλο. Η ορθοδοξία λοιπόν είναι το πρόβλημα. Η ορθοδοξία ως πατερικότητα σ' όσους ή από όσους βιώνεται σήμερα, ανατρέπει κυριολεκτικά τον μετακαρλομάγνειο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Σ' όλα τα επίπεδα της ζωής είναι το εντελώς άλλο. Αυτό είναι λοιπόν το πρόβλημα της Ευρώπης η Ορθοδοξία γι' αυτό όσοι ευρωπαίοι εκφράζονται θετικά στρέφονται, η Simon Veil επί παραδείγματι, συνεχώς προς την αρχαιότητα για να ξεπεράσουν το σκόπελο της Ορθοδοξίας, γιατί πολλοί απ' αυτούς ξέρουν την Ορθοδοξία. Είναι εκείνο που κάποτε ελέχθη ο διάλογος

μεταξύ του Malerbe και του Μακρυγιάννη, δεν είναι ανάγκη να τον επαναλάβω, σας τονίζω όμως μια φράση: «Και όχι του λόγου σου να μου το ειπείς δεν σ' ακούγω, αλλά και ο Θεός ο δικός σου να μου το ειπεί, δεν σαλεύει το μάτι μου». Προσέξτε το αυτό για κείνον που έχει ευαισθησία για τα πράγματα αυτά, ο Θεός ο δικός σου. Ο Μακρυγιάννης ήξερε άλλος είναι ο Θεός της Ευρώπης και άλλος είναι ο Θεός των πατέρων ημών. Και αυτό μπορώ να το αναλύσω.

Οπότε αντιμετωπίζουμε ένα δίλημμα σήμερα. Το δίλημμα του εθνικού μας σώματος, της εθνικής μας συλλογικής συνειδήσεως. Στο δίλημμα αυτό το πρώτο σκέλος, αυτό που λένε οι ευρωπαϊστές ή εκείνοι οι διανοούμενοι που είχαν περάσει από την Ορθοδοξία και ξαναβρήκαν τον παλαιό εαυτό τους, ονόματα δεν χρειάζονται. Μας λένε επί τέλους γιατί δεν συμφωνούμε. Να τάχουμε καλά γιατί δεν μας συμφέρει να είμαστε σε σύγκρουση. Ως σύγκρουση καταλαβαίνουν αυτή την διαφορά. Δεν είναι σύγκρουση ή διάθεση πολέμου. Δεν μπορώ γιατί η ύπαρξή μου λειτουργεί διαφορετικά. Αυτοί λοιπόν μας προτρέπουν όπως προχτές που έγινε ένα συνέδριο στο Πάντειο Πανεπιστήμιο με θέμα: «Θρησκεία και νεωτερικότητα στον 21ο αιώνα» και απεφάνθησαν ευκόλως κάποιοι μη έχοντας σχέση με τα πράγματα, έστω και θεολόγοι, απεφάνθησαν ως εξής: Είναι ανάγκη αναγνώρισης από τις εκκλησίες της εκκοσμικεύσεως. Να πάψουν οι εκκλησίες και εδώ μιλάμε για την Ορθόδοξη, να πάψει να είναι ορθοδοξία, να εκκοσμικευθεί όπως ο παπισμός για να έχουμε επί τέλους κάποια δυνατότητα ενός modus vivendi. Για μας λοιπόν μένει η κιβωτός. Και η κιβωτός είναι το εκκλησιαστικό σώμα. Είναι οργανωμένη επίθεση κατά της εκκλησίας, δεν είναι ο Χριστόδουλος το πρόβλημα. Είναι η εκκλησία ως σώμα Χριστού, διότι σώζει την εθνική μας ταυτότητα, σ' όλες της τις διαστάσεις. Μας τα λένε επίσημα χείλη. Δεν μπορώ να αποκαλύψω ονόματα. Έπεσα από τα σύννεφα γιατί αυτό που λέμε εμείς, διαισθαντικά ή διαισθητικά καλλίτερα, το λένε οι μεγάλοι αυτοί που ξέρουν από πρώτο χέρι τα πράγματα. Η λειτουργία μας είναι η ουσία του πολιτισμού μας. Αυτό λοιπόν που μπορούμε να κάνουμε με την παρουσία μας στην Ευρώπη που δεν την αρνούμεθα, είναι ακριβώς να είναι μία παρουσία μαρτυρίας και ομολογίας. Διαφορετικά θα ισχύει το ουκ να λάβεις παρά του μη έχοντος, να το πω θεολογικά. Μη γένοιτο.

<u>Δευτερολογία</u>

Θα επαναλάβω μία τοποθέτηση του μακαρίτη του Ιωάννη Κολιτσάρα, σας ευχαριστώ πολύ που με προηγάγεται σε θυρωρό, να κλείσω δηλαδή αυτή την συνάντηση. Είναι μεγάλη τιμή, θέλω να ευχαριστήσω για όσα ακούστηκαν, πέρα απ' αυτά που είπε η ταπεινότητά μου, ομολογώ ρούφηξα κυριολεκτικά τα όσα ελέχθησαν, γιατί ο καθένας με το τάλαντό του, με την παιδεία του με το όραμά του, μας έδωσε να

καταλάβουμε, νομίζω κυρίως το εξής: ότι η Ευρώπη δεν είναι ένα απλό πρόβλημα. Δεν είναι κακό ή καλό. Είναι ένα πρόβλημα πολύπλευρο και αναπόφευκτο. Ευχαριστώ τον κ. Κανελλόπουλο, τον κύριο καθηγητή, διότι με έπεισε γι' αυτό, είμαστε μέσα και θα εργαστούμε για το καλό της Ευρώπης και για το καλό του έθνους μας. Κάπου λοιπόν όλοι συναντηθήκαμε, νομίζω, διότι δεν είμαστε ούτε a priori κολακευτικοί και υποστηρικταί του ευρωπαϊκού γεγονότος, παραδείγματος, ούτε από την άλλη πλευρά, είμαστε απορριπτικοί. Μία άλλη επισήμανση νομίζω είναι η εξής: ότι δεν σώζουν ποτέ τα κείμενα. Τότε δεν θα είχαμε σάρκωση, λυτρωτική εισβολή στην ιστορία, του Θεού ως Θεανθρώπου. Δεν σώζουν τα κείμενα αλλά εκείνοι που είναι σε θέση, να εφαρμόσουν τα κείμενα. Έχουμε λοιπόν σημαντικούς στόχους στην Ευρώπη και συμφωνώ και με την Νίκαια και με όλα, αλλά επειδή η φύσης του ανθρώπου επιμελώς κείται επί τα πονηρά, χρειάζεται εδώ η συμβολή του ορθοδόξου κόσμου και όχι μόνον του Ελλαδικού, αλλά όλης της Ορθοδοξίας. Ένα άλλο τρίτο θέμα που συνάγουμε από όλη αυτή τη συζήτηση. Είπαμε ότι είναι μία αναγκαιότητα η πολυπολιτισμικότητα μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο. Το ερώτημά μου θα ήταν ποιος κατευθύνει αυτήν την πολυπολιτισμικότητα ή πώς νοείται καλλίτερα η πολυτισμικότητα. Δεν έχουμε αυτή την στιγμή το χρόνο να το συζητήσουμε και ούτε εγώ θα επιδιώξω κάποια απάντηση, για να μην αδικήσω ίσως, ή διαστρεβλώσω εν αγνοία μου, ή παρά την θέλησή μου τα πράγματα. Εκείνο που θα ήθελα να υποδείξω ιστορικά, γι' αυτό η ιστορία είναι η επιστήμη του μέλλοντος, είναι ότι πάντοτε στην ιστορία οι μεγάλοι πολιτισμοί, εντάσσουν στους κόλπους τους όλους τους μικρότερους πολιτισμούς. Μάλιστα εμείς οι έλληνες, έχουμε μία δύναμη, αν την κρατάμε σήμερα και είμαστε όντως συνεχιστές των ελλήνων, μία δύναμη καταφάσεως της ετερότητας και προσλήψεως στοιχείων από άλλους πολιτισμούς, ομοουσίων προς την ταυτότητά μας, που δεν αναιρούν την ταυτότητά μας. Έτσι εμπλουτίζεται συνεχώς από την απωτάτη αρχαιότητα ο ελληνικός πολιτισμός. Δεν υπάρχει λοιπόν φοβία, ξενοφοβία. Και πολλές φορές λέγω στους συναδέλφους πανεπιστημιακούς, μας κατηγορείτε για ξενοφοβία, αλλά υπάρχει και η ελληνική λέξις ξενοδουλεία. Ούτε ξενοδουλεία λοιπόν που είναι το ένα άκρο, ούτε ξενοφοβία που είναι το άλλο άκρο. Αλλά κατά πρόσωπον ενατένιση όλων εκείνων των ανθρώπων με τους οποίους συχρωτιζόμεθα και το μεγάλο προσόν το δικό μας, είναι ότι μάθαμε, χιλιάδες χρόνια, από τις αποικίες, που δεν ήταν collonianismus δυτικού τύπου, από τις αποικίες μας που ήσαν ανοικτές σ' όλο τον κόσμο μάθαμε, να επιβιώνουμε με όλους τους λαούς της γής. Σήμερα λοιπόν έχουμε κάποιους πολιτισμούς που απορροφούν στους κόλπους τους, όλες τις άλλες εθνότητες. Ο αμερικανικός πολιτισμός, μπορεί να σώζονται οι θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, αλλά υπάρχει American style of life. Τι λέμε και για τους δικούς μας ελληνοαμερικανούς; Γίνανε αμερικανάκια, το λέω όχι

προσβλητικά. Εκφράζονται με τον αμερικανικό τρόπο ζωής, όπως και στην Γερμανία το έχω ζήσει, όλοι οι ξένοι ακόμα και οι έλληνες, γίνονται γερμανοί, διατηρώντας όμως παράλληλα και κάποια στοιχεία του δικού τους παρελθόντος, που συνιστούν την ιδιαιτερότητά τους. Με αυτήν την έννοια αυτή η πολυπολιτισμική κοινωνία είναι απόλυτα δεκτή. Πιστεύω όμως και δεν θα διαφωνήσει ο κύριος Κανελλόπουλος που είναι ειδικός εις το θέμα, ότι κάποιοι δικοί μας, όχι όλοι. Κάποιοι δικοί μας την πολυπολιτισμικότητα την εννοούν ως ισοπέδωση των πολιτισμών. Αυτό θα είναι εις βάρος όλων των λαών της γης. Ίσως όχι από οικονομικής πλευράς, αλλά από πλευράς πολιτιστικής μέσα στην παγκοσμιοποίηση, είναι ο μεγάλος κίνδυνος της ισοπεδώσεως των πάντων. Πολτοποίηση είναι ο κύριος όρος που επικρατεί σήμερα στην γερμανική σκέψη και στον γερμανικό τύπο. Αυτό πρέπει να αποφευχθεί. Και τελειώνω λοιπόν, ο Amitai Etsioni, ένας από τους δεκαπέντε καθηγητές του Harvard, τι κρύβει αυτό το Harvard, ο οποίος είναι ένας εκ των συμβούλων του εκάστοτε προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, οι πρόεδροι φεύγουν οι σύμβουλοι μένουν, κι' αυτό είναι επιτυχία της αμερικανικής πολιτικής, που έχει συνέχεια, ο Amitai Etsioni, από χρόνια τώρα, παράλληλα με τον Hantington που λέει τα δικά του, για την υπέρβαση της φιλελεύθερης οικονομίας και των σοσιαλιστικών οικονομιών, χρειάζεται ο κοινοτισμός. Λοιπόν στο χέρι των ελλήνων πρωθυπουργών είναι, όποιος και να κυβερνάει την Ελλάδα, όταν τον συναντά να του πει το ζητούμενο από σας είναι δική μας ταυτότητα για πολλές χιλιάδες χρόνια.